

Wonen in De Beyart

Een onderzoek naar de mogelijke opname van leken
in klooster en kloosterverzorgingshuis
De Beyart in Maastricht

Rapport nr. 490 - december 2001

Dr. Ton Bernts
Drs. Joris Kregting

KASKI
onderzoek en advies
over religie en samenleving

Toernooiveld 5
6525 ED Nijmegen
Postbus 6656
6503 GD Nijmegen

tel. 024 365 35 31
fax 024 365 34 85
www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 Bewonerssamenstelling en ontwikkelingen De Beyart	7
2.1 Woonsituatie en leeftijdsopbouw	7
2.2 De zorgbehoefte	9
2.3 Prognose aantal bewoners en hun leeftijdsopbouw	10
2.4 Prognose van de zorgbehoefte	12
3 Demografie van Maastricht en (Zuid-)Limburg	15
3.1 Omvang en leeftijdsopbouw bevolking	16
3.2 Geslacht en gezinssituatie	19
3.3 Opleiding en denominatie	22
3.4 Prognose omvang doelgroep in Zuid-Limburg	24
4 Ouderen, wonen en zorg	25
4.1 Ontwikkeling verzorgingshuizen	25
4.2 Trends in wonen van ouderen	26
4.3 Wonen in De Beyart	29
5 Conclusies	31
Bijlagen	33

1 Inleiding

Het klooster De Beyart krijgt in de nabije toekomst te maken met leegstand. Een onvolledige bezetting kan tot exploitatieproblemen leiden. Wil De Beyart deze problemen voorkomen dan zal het moeten overgaan tot de opname van niet-religieuzen.

Aan de andere kant is het de wens van het Provinciaal Bestuur dat de religieuze levenssfeer voor de broeders en zusters gewaarborgd blijft. De opname van leken-bewoners mag er niet voor zorgen dat deze verloren gaat. Dit heeft tot gevolg dat aan de leken-bewoners specifieke eisen worden gesteld zodat ze passen in het huidige woonklimaat in De Beyart. Dit betekent dat in de ogen van het Provinciaal Bestuur De Beyart zich zal moeten ontwikkelen tot een particulier woonzorgcomplex, omdat alleen op deze wijze men zeggingschap houdt over wie er in De Beyart komt wonen.

De doelstelling van het hier gerapporteerde onderzoek luidt

Informatie verschaffen die een goede basis vormt voor de besluitvorming ten aanzien van de toekomst van De Beyart, met name wat betreft de mogelijkheden en voorwaarden voor een particulier woonzorgcomplex, alsmede de termijn waarop een en ander zijn beslag dient te krijgen.

De volgende vragen zijn hierbij geformuleerd:

1. Hoe ziet de prognose eruit wat betreft de huidige bezetting van De Beyart? Vanaf welk jaar krijgen het woongedeelte en verzorgingsgedeelte van De Beyart te maken met leegstand?
2. Is er in Maastricht en omgeving vraag naar plaatsen in een particulier woonzorgcomplex? Zo ja, hoe ziet die vraag eruit, kwantitatief (omvang) en kwalitatief (samenstelling doelgroep naar leeftijd, geslacht, opleiding, sociaal-economische status, huishouden).
3. Welke eisen/ verwachtingen bestaan er bij de potentiële doelgroep ten aanzien van:
 - de voorzieningen binnen het woonzorgcomplex
 - de oppervlakte van de woonruimte
 - de pensionprijs

De vraag naar het verloop in de bezetting van De Beyart is beantwoord op basis van een prognose van de ontwikkeling in indicatiestelling en overlijden van de huidige doelgroep van zusters en broeders. Deze prognose is gemaakt op basis van geslachts- en leeftijdsspecifieke overlevingstafels van het CBS, voor de jaren tot 2015. Als basis voor de prognose dienden gegevens op persoonsniveau, verstrekt door de opdrachtgever.

De tweede en derde onderzoeksvraag, met betrekking tot het wonen in een particulier woonzorgcomplex en de eisen en verwachtingen van bewoners hieromtrent, is via twee wegen beantwoord. In de eerste plaats een analyse van relevante demografische gegevens over de gemeente Maastricht, alsmede een analyse van de relevante voorzieningen wat betreft wonen en zorg voor ouderen in Maastricht. Deze lokale gegevens zijn aangevuld met landelijke trends in wonen en zorgen.

In de tweede plaats zijn een aantal gesprekken gevoerd met deskundigen en betrokkenen op het gebied van woonzorgcomplexen, om inzicht te krijgen in de ontwikkelingen zoals die zich aan de vraag- en aanbodkant van de woon-zorgsector voordoen. Hiertoe behoorden directies van kloosterverzorgingshuizen, woonzorgcomplexen, verzorgingshuizen en deskundigen op het gebied van ontwikkelingen in wonen en zorg.

2 Bewonerssamenstelling en ontwikkelingen De Beyart

Voor men een beeld kan creëren van de groep mensen die mogelijk in de toekomst in De Beyart komen te wonen, is het van belang nauwkeurig weer te geven hoe het aantal religieuzen dat in De Beyart woont, zich in de nabije toekomst ontwikkelt. Aan de hand van deze ontwikkelingen kan worden ingeschat wanneer niet-religieuzen het complex kunnen gaan bewonen. Op basis van de groep van huidige en toekomstige bewoners wordt een prognose van het aantal bewoners gegeven tot het jaar 2016.

2.1 Woonsituatie en leeftijdsopbouw

Uitgangspunt voor de prognose is de hele groep van huidige en toekomstige bewoners van de Beyart. Van hen woont niet iedereen al in Maastricht. De feitelijke woonsituatie van alle broeders en zusters is weergegeven in tabel 2.1.

Tabel 2.1 - Woonsituatie (toekomstige) bewoners De Beyart, per 1 juli 2001, naar congregatie (in %).

	totaal	Broeders FIC	Zusters MMZ	Zusters OCD	Zusters SMR	andere congregaties
in De Beyart	50,9	49,8	64,3	68,1	47,6	25,9
elders in Nederland	39,3	35,9	35,7	31,9	47,6	74,1
in het buitenland	9,8	14,3	-	-	4,8	-
totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
(absoluut)	(326)	(217)	(14)	(47)	(21)	(27)

Iets meer dan de helft van de broeders en zusters van de betrokken congregaties woont in 2001 in De Beyart (50,9%). 31 broeders van de congregaties FIC en één zuster van de congregatie SMR verblijven in het buitenland. Leden van andere dan de vier genoemde congregaties wonen met name elders in het land.

De leeftijdsopbouw van de broeders en zusters van de betrokken congregaties is weergegeven in tabel 2.2. In tabel 2.3 is de leeftijdsopbouw opgedeeld naar congregatie.

Tabel 2.2 - Leeftijdsverdeling (toekomstige) bewoners De Beyart per 1 juli 2001.

	absoluut	%
jonger dan 65 jaar	42	12,9
65-69 jaar	29	8,9
70-74 jaar	68	20,9
75-79 jaar	69	21,2
80-84 jaar	76	23,3
85-89 jaar	28	8,6
90 jaar en ouder	14	4,3
totaal	326	100,0

Tabel 2.3 - *Leeftijdsverdeling (toekomstige) bewoners De Beyart per 1 juli 2001, naar congregatie (in %; tussen haakjes staan de absolute aantallen).*

	Broeders FIC	Zusters MMZ	Zusters OCD	Zusters SMR	andere congregaties
jonger dan 65 jaar	16,6 (36)	-	4,3 (2)	14,3 (3)	3,7 (1)
65-69 jaar	10,1 (22)	-	8,5 (4)	4,8 (1)	7,4 (2)
70-74 jaar	20,3 (44)	14,3 (2)	21,3 (10)	14,3 (3)	33,3 (9)
75-79 jaar	22,1 (48)	28,6 (4)	21,3 (10)	19,0 (4)	11,1 (3)
80-84 jaar	21,7 (47)	42,9 (6)	21,3 (10)	33,3 (7)	22,2 (6)
85-89 jaar	6,5 (14)	14,3 (2)	19,1 (9)	4,8 (1)	7,4 (2)
90 jaar en ouder	2,8 (6)	-	4,3 (2)	9,5 (2)	14,8 (4)
totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
(absoluut)	(217)	(14)	(47)	(21)	(27)

De meeste broeders en zusters zijn tussen de 70 en 84 jaar (65,4% van alle huidige en toekomstige bewoners). Dit blijkt voor alle congregaties het geval. Broeders en zusters onder de 70 jaar zijn sterk in de minderheid.

2.2 De zorgbehoefte

In deze paragraaf wordt gekeken naar de zorgbehoefte van de (toekomstige) bewoners van De Beyart. Als zorgbehoefte wordt genomen de indicatiestelling door het RIO (Regionaal Indicatie Orgaan). In tabel 2.4 staat de huidige situatie weergegeven.

Tabel 2.4 - *Indicatie (toekomstige) bewoners De Beyart, per 1 juli 2001, naar congregatie.*

	totaal	Broeders FIC	Zusters MMZ	Zusters OCD	Zusters SMR	andere congregaties
dagbehandeling verpleeghuis	23	17	-	3	2	1
duurzame opname verzorgingshuis	76	38	3	19	9	7
anders	4	-	-	-	-	4
niet geïndiceerd	223	162	11	25	10	15
totaal	326	217	14	47	21	27

Het merendeel van de broeders en zusters is nog niet geïndiceerd, namelijk 223 van de 326 (68%). 76 broeders en zusters zijn geïndiceerd voor een duurzame opname in een verzorgingshuis, terwijl 23 personen een indicatie hebben voor dagbehandeling verpleeghuiszorg (substitutie verpleeghuiszorg).

In tabel 2.5 is de huidige zorgbehoefte (indicatiestelling) naar leeftijdsgroep weergegeven.

Tabel 2.5 - *Indicatiestelling van de (toekomstige) bewoners De Beyart, naar leeftijd, per 1 juli 2001.*

	indicatie verpleeghuis	indicatie verzorgingshuis	geen indicatie
jonger dan 65 jaar	0	1	41
65-69 jaar	1	1	27
70-74 jaar	3	10	55
75-79 jaar	3	12	54
80-84 jaar	7	29	40
85-89 jaar	5	15	8
90 jaar en ouder	4	8	2
totaal	23	76	227

In de oudste leeftijdsgroepen is het aandeel geïndiceerde broeders en zusters heel erg groot. 32 van de 42 broeders en zusters van 85 of ouder zijn geïndiceerd (76,2%). Voor alle broeders en zusters is het aandeel dat geïndiceerd is 30,4%. In bijlage 1 (tabel A en tabel B) is een onderverdeling gemaakt naar broeders en zusters. Van de zusters is 30,4% geïndiceerd, van de broeders 25,3%.

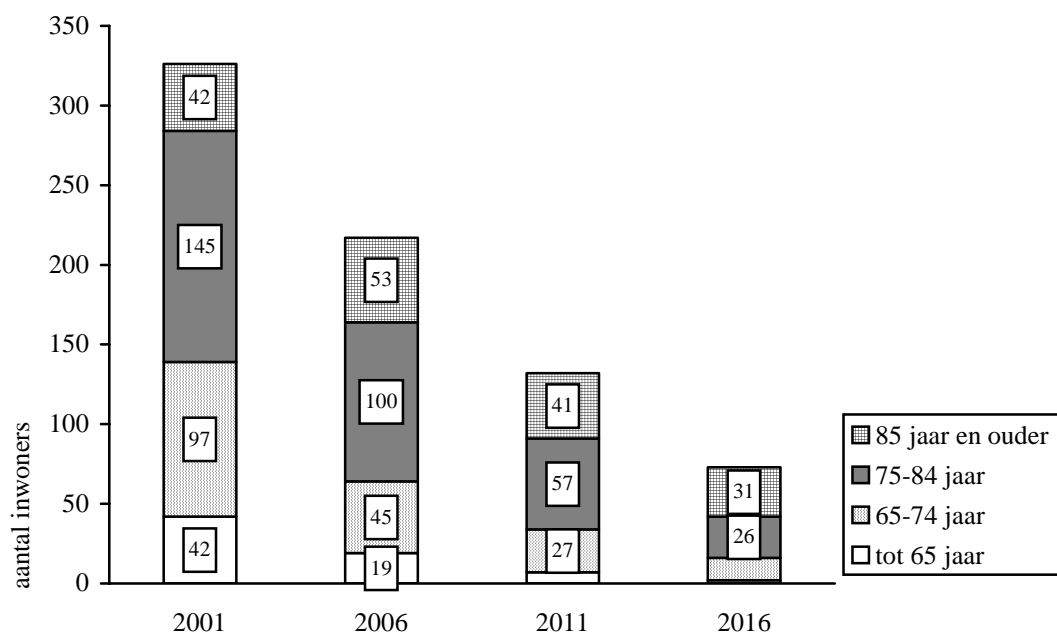
2.3 Prognose aantal bewoners en hun leeftijdsopbouw

In tabel 2.6 wordt aan de hand van de leeftijdsopbouw per 1 juli 2001 en de geslachts- en leeftijdsspecifieke overlevingstafels per 1993-1997 van het CBS een prognose tot 2016 gemaakt voor het aantal leden van congregaties die verbonden zijn aan De Beyart. In figuur 2.1 is de tabel gevisualiseerd met binnen de blokken, indien mogelijk, de absolute aantallen. In de bijlage 1 (tabel C tot en met tabel E) zijn de prognoses per congregatie weergegeven.

Tabel 2.6 - Prognose leeftijdsverdeling (toekomstige) bewoners De Beyart met als uitgangspunt 1 juli 2001 (in %).

	2001	2006	2011	2016
40-44 jaar	0,3	-	-	-
45-49 jaar	0,3	0,5	-	-
50-54 jaar	1,8	0,5	0,7	-
55-59 jaar	3,7	2,7	0,7	1,3
60-64 jaar	6,7	5,2	4,2	1,3
65-69 jaar	8,9	9,2	7,8	6,8
70-74 jaar	20,9	11,5	12,9	12,1
75-79 jaar	21,2	24,9	14,7	17,8
80-84 jaar	23,3	21,0	28,1	17,5
85-89 jaar	8,6	18,5	17,9	27,3
90-94 jaar	3,7	4,8	11,0	11,4
95 jaar en ouder	0,6	1,2	1,7	4,1
totaal (absoluut)	100,0 (326)	100,0 (217)	100,0 (132)	100,0 (73)

Het totaal aantal huidige en toekomstige bewoners loopt terug van 326 in 2001 tot 73 in 2016. De leeftijdsopbouw zal de komende jaren sterk veranderen. In 2001 is 36,2% van alle (toekomstige) bewoners ouder dan 80 jaar, in 2006 45,5%, in 2011 58,7% en in 2016 60,3%.

Figuur 2.1 – Aantal (toekomstige) bewoners van De Beyart, naar leeftijd.

In tabel 2.7 wordt de prognose herhaald voor de broeders en zusters afzonderlijk.

Tabel 2.7- Prognose Broeders FIC en leden van andere congregaties naar leeftijd met als uitgangspunt 1 juli 2001 (in %).

	2001		2006		2011		2016	
	Broeders FIC	andere congr.	Broeders FIC	andere congr.	Broeders FIC	andere congr.	Broeders FIC	andere congr.
60-64 jaar	16,6	5,5	11,4	3,9	7,5	2,1	1,9	3,8
65-69 jaar	10,1	6,4	12,0	3,8	9,9	4,0	10,4	-
70-74 jaar	20,3	22,0	13,0	8,6	16,8	5,7	14,8	6,8
75-79 jaar	22,1	19,3	23,4	27,7	16,1	12,1	22,3	9,0
80-84 jaar	21,7	26,6	20,6	21,7	24,7	34,5	17,8	17,0
85-89 jaar	6,5	12,8	15,8	23,7	15,7	21,9	21,4	38,7
90 jaar e.o.	2,8	7,3	3,8	10,5	9,4	19,7	11,4	24,7
totaal (absoluut)	100,0 (217)	100,0 (109)	100,0 (143)	100,0 (75)	100,0 (86)	100,0 (46)	100,0 (48)	100,0 (25)

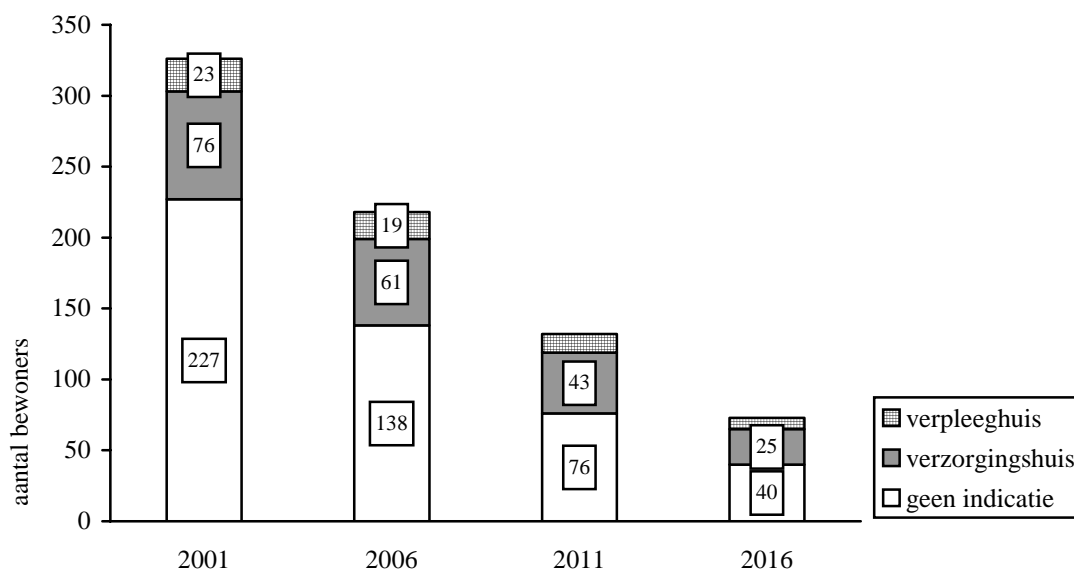
2.4 Prognose van de zorgbehoefte

Op basis van de relatie tussen leeftijd en zorgbehoefte laat zich een prognose maken van de zorgbehoefte. Dit gebeurt op dezelfde wijze als in eerdere memoranda van het KASKI met betrekking tot de verzorgingsbehoefte van religieuzen. De methode gaat als volgt: de huidige verdeling van de zorgbehoefte naar leeftijd wordt constant gehouden. Vervolgens wordt op basis van de prognoses van de leeftijdsopbouw zoals weergegeven in paragraaf 2.1, de huidige verdeling van de zorgbehoefte naar leeftijd geprojecteerd op de toekomst.

De prognose van de zorgbehoefte van de (toekomstige) bewoners van De Beyart komt aan bod in tabel 2.8. In figuur 2.2 wordt de prognose gevisualiseerd. De absolute aantallen staan, indien mogelijk, in de blokken aangegeven. In bijlage 1 (tabel F, G en H) wordt nog een specifieke prognose gegeven voor de broeders, voor de zusters en voor alle bewoners van De Beyart, maar dan per jaar (tot en met 2016).

Tabel 2.8 - De indicatie van de (toekomstige) bewoners van De Beyart per 1 juli 2001 (feitelijk) en per 1 juli voor de jaren 2006, 2011 en 2016 (prognose).

	dagbehandeling verpleeghuis		opname in verzorgingshuis		geen indicatie		totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
2001	23	7,1	76	23,3	227	69,6	326	100,0
2006	19	8,7	61	28,0	138	63,3	218	100,0
2011	13	9,8	43	32,6	76	57,6	132	100,0
2016	8	11,0	25	34,2	40	54,8	73	100,0

Figuur 2.2 - Aantal (toekomstige) bewoners van De Beyart, naar indicatie.

Uit de prognose blijkt dat het aantal (toekomstige) bewoners van De Beyart de komende vijftien jaar terugloopt van 326 broeders en zusters in 2001 tot 73 in 2016. In 2001 is ruim 30% van de (toekomstige) bewoners geïndiceerd door het RIO, met name broeders en zusters boven de 80

jaar. Het aantal geïndiceerden zal de komende jaren afnemen van 99 in 2001 naar 33 in 2016. Het aandeel geïndiceerden zal wel stijgen, naar 45% in 2016.

Vergelijken we de prognose van aantal en zorgbehoefte van de (toekomstige) bewoners van De Beyart met de huidige capaciteit in het klooster en het kloosterverzorgingshuis, dan kunnen we het volgende concluderen. Momenteel zijn er 84 verzorgingsplaatsen en circa 80 overige plaatsen. In 2006 is het geprognosticeerde aantal geïndiceerden onder de totale groep van huidige en toekomstige bewoners circa 80, zodat we kunnen vaststellen dat per dit genoemde jaar er een overschot aan capaciteit komt in de verzorgingsplaatsen. Voor de gewone plaatsen zijn er nog genoeg potentiële kandidaten, namelijk in totaal 138. Leegstand zal zich dus bij ongewijzigde omstandigheden allereerst voordoen in het verzorgingsgedeelte.

In 2011 zijn er nog altijd 76 niet-geïndiceerde mogelijke bewoners, tegen slechts 56 geïndiceerden. Leegstand zou zich dan ook gaan voordoen bij de gewone plaatsen.

Rond 2009 zal het totaal aantal huidige en toekomstige bewoners circa 165 bedragen, evenveel derhalve als het huidige aantal bewoners. Vanaf dat jaar zal leegstand ook niet meer voorkomen kunnen worden door afbouw van verzorgingsplaatsen ten gunste van gewone plaatsen.

3 Demografie van Maastricht en (Zuid-)Limburg

In dit hoofdstuk vindt een demografische beschrijving van de potentiële doelgroep plaats, dat wil zeggen, er wordt aangegeven hoe groot de groep is van mogelijk toekomstige bewoners van De Beyart en hoe deze groep er qua samenstelling uit ziet. Hierbij wordt gekeken naar mensen vanaf 55 jaar en dan met name tussen de 65 en 74 jaar. Tegen de tijd dat De Beyart over zal gaan tot de opname van niet-religieuzen, heeft deze potentiële doelgroep de leeftijd waarvan men kan veronderstellen dat de woonruimte van De Beyart geschikt kan zijn. Ook de ontwikkelingen van de leeftijdsgroepen 55 tot 64 jaar en van 75 jaar of ouder zijn meegenomen.

In paragraaf 3.1 wordt gekeken naar de omvang en leeftijdsopbouw van de bevolking in Nederland, Limburg, Zuid-Limburg en Maastricht, en naar de verwachte ontwikkelingen hierin. In paragraaf 2 wordt gekeken naar geslacht en gezinssituatie, in paragraaf 3 naar opleidingsniveau en denominatie.

De gegevens zijn afkomstig van het CBS met uitzondering van de gegevens met betrekking tot de denominatie die door het KASKI zijn verzameld. Sommige cijfers zijn doorgerekend vanuit andere cijfers, hierbij gaat het met name om prognosecijfers van kleinere gebieden.

3.1 Omvang en leeftijdsopbouw bevolking

In tabel 3.1 komt de leeftijdsopbouw van Nederland en Limburg aan de orde. In figuur 3.1 wordt de prognose voor Nederland gevisualiseerd.

Tabel 3.1 - *Leeftijdsopbouw Nederland en Limburg.*

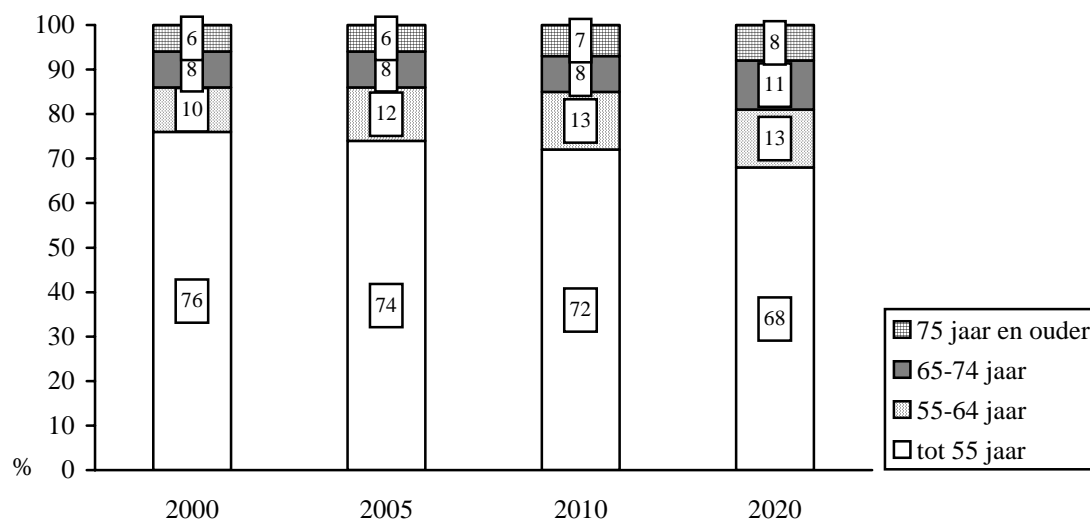
	Nederland				Limburg			
	totale bevolking	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder	totale bevolking	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder
1996	15.493.889	1.467.877	1.180.553	880.320	1.133.669	122.239	95.355	58.728
1997	15.567.107	1.481.774	1.183.350	873.489	1.136.199	123.294	96.216	61.001
1998	15.654.192	1.501.515	1.189.901	919.818	1.137.935	124.753	97.241	62.844
1999	15.760.225	1.538.785	1.190.122	940.812	1.139.302	126.801	97.612	65.579
2000	15.863.950	1.582.898	1.194.851	957.791	1.141.192	129.355	98.154	67.877
2000 (%)		10,0	7,5	6,0		11,3	8,6	5,9
prognose*								
2005	16.424.709	1.943.076	1.252.037	1.037.334	1.199.004	157.070	104.313	74.338
2010	16.864.472	2.165.833	1.381.049	1.117.515	1.231.106	173.586	114.493	80.022
2020	17.492.098	2.347.841	1.899.853	1.319.850	1.276.923	187.708	153.231	94.492

* De cijfers met betrekking tot de prognose voor de bevolkingsaantallen van Limburg zijn doorgerekend vanuit de prognose van de bevolkingsaantallen voor heel Nederland.

Het aantal mensen onder de Nederlandse en Limburgse bevolking dat ouder is dan 65 jaar is de laatste vijf jaar toegenomen. De groep mensen tussen de 65 en 74 jaar is met ruim 14.000 gegroeid tot circa 1.195.000 in Nederland, en in Limburg tot ruim 98.000. De groep met mensen van 75 jaar of ouder is in deze periode sneller gegroeid, in Nederland met ruim 77.000 mensen tot bijna 958.000, in Limburg tot bijna 68.000.

De komende decennia zal het aantal mensen in de oudere leeftijdsgroepen verder groeien. Deze ontwikkelingen zijn kenmerkend voor zowel Nederland als Limburg. In het begin van de 21e eeuw zorgen de mensen die net na de Tweede Wereldoorlog zijn geboren ervoor dat de oudere leeftijdscategorieën in omvang en als deel van de totale bevolking toenemen. Tot 2020 groeit het aantal mensen tussen de 65 en 74 jaar in Nederland tot circa 1,9 miljoen (dit is 74% meer dan in 2000) en in Limburg tot 166.126 (dit is 58% meer dan in 2000).

In Limburg wonen in verhouding veel mensen die tussen de 55 en 74 jaar oud zijn. In Nederland behoort 17,5% van de bevolking tot deze leeftijdscategorie, in Limburg 19,9%. De oudste leeftijdscategorie (van 75 jaar en ouder) is in Limburg niet oververtegenwoordigd.

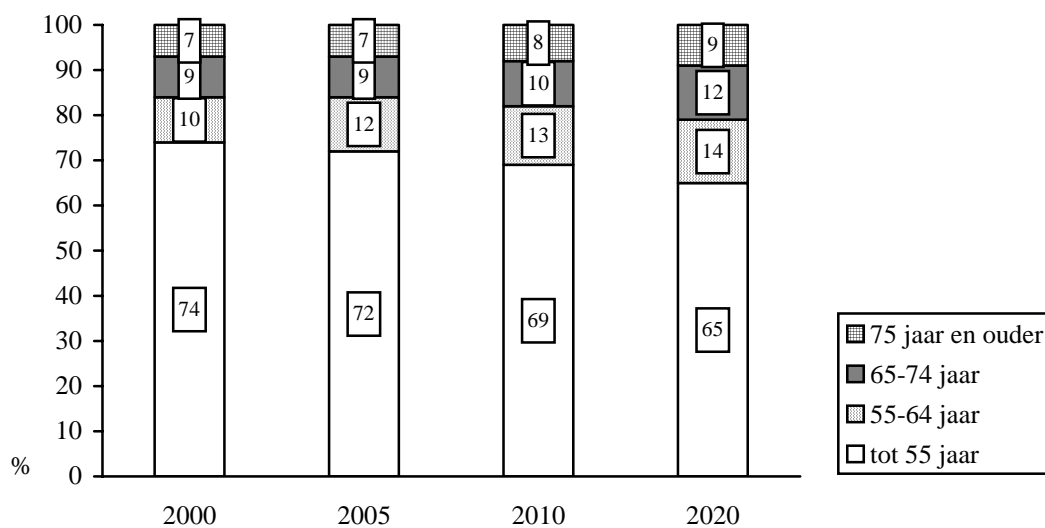
Figuur 3.1 - Percentage oudere mensen tot 2020 in Nederland.

In de volgende tabel is de leeftijdsopbouw weergegeven van zowel Zuid-Limburg als Maastricht. Wat betreft de prognose van de bevolking zijn alleen de gegevens van Maastricht bekend. In figuur 3.2 wordt de prognose voor Maastricht gevisualiseerd.

Tabel 3.2 - Leeftijdsopbouw Zuid-Limburg en Maastricht.

	Zuid-Limburg				Maastricht			
	totale bevolking	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder	totale bevolking	55-64 jaar	65-74 jaar	75 jaar en ouder
1996	648.522	71.644	58.709	36.303	118.518	12.386	10.911	7.663
1997	649.518	72.011	58.972	37.697	118.933	12.450	10.814	7.887
1998	649.492	72.622	59.257	38.931	120.179	12.515	10.795	8.093
1999	649.173	73.381	59.281	40.428	121.479	12.592	10.790	8.342
2000	648.882	74.737	59.160	41.817	122.070	12.837	10.729	8.612
2000 (%)		11,5	9,1	6,4		10,5	8,8	7,1
prognose*								
2005	673.413	89.564	61.954	45.119	126.470	15.556	11.256	9.359
2010	691.443	98.876	67.761	48.401	129.856	17.271	12.336	9.999
2020	717.176	106.859	89.647	56.657	134.689	18.721	16.432	11.583

* De cijfers met betrekking tot de prognose voor de bevolkingsaantallen van Zuid-Limburg en Maastricht zijn doorgerekend vanuit de prognose van de bevolkingsaantallen voor heel Nederland.

Figuur 3.2 -Percentage oudere mensen tot 2020 in Maastricht.

Ook in Zuid-Limburg en Maastricht is het aantal oudere mensen de laatste vijf jaar toegenomen. Alleen in de leeftijdscategorie 65-74 jaar is er sprake van stabilisatie of geringe daling.

In de komende twintig jaar zullen de oudere bevolkingscategorieën verder groeien. In Maastricht wonen volgens de prognose in 2010 12.336 mensen met de leeftijd tussen de 65 en 74 jaar (dit is 15% meer dan in 2000) en deze groep is in 2020 tot 16.432 mensen gegroeid (dit is 53% meer dan in 2000).

Ook de groep mensen in Maastricht tussen de 55 en 64 jaar groeit in de nabije toekomst en wel van 12.837 in 2000 tot 17.271 in 2010 en 18.721 in 2020 (daarna komt er een einde aan de groei). De groep van mensen van 75 jaar en ouder groeit tot 2020 verder, tot een aantal van ruim 11.500 en daarna, een toename met ruim eenderde in vergelijking met het jaar 2000.

In Zuid-Limburg wonen relatief veel ouderen, de percentages zijn voor alle drie de leeftijdscategorieën hoger dan voor heel Nederland en heel Limburg. In Maastricht liggen de percentages iets lager maar nog steeds boven het landelijk gemiddelde (met name voor de leeftijdscategorieën 65-74 jaar en 75 jaar en ouder).

3.2 Geslacht en gezinssituatie

Per leeftijdscategorie wordt nu gekeken hoe de verdeling naar geslacht er uit ziet. Binnen de geslachtsverdeling komt ook nog het percentage alleenstaand aan bod, dat wil zeggen het deel van de mannen of vrouwen dat binnen een bepaalde leeftijdscategorie ongehuwd is, gescheiden of verweduwd.

De tabellen met de gegevens voor de deelgebieden Limburg en Zuid-Limburg zijn opgenomen in de bijlage 2 (tabel I en tabel J).

De volgende twee tabellen geeft per leeftijdscategorie de man-vrouw verdeling, het percentage alleenstaanden en de ontwikkelingen ervan. Tabel 3.3 heeft betrekking op Nederland, tabel 3.4 op Maastricht.

Tabel 3.3 - Man-vrouw verdeling en percentage alleenstaanden in Nederland.

	1996	1997	1998	1999	2000
55-64 jaar	1.467.877	1.481.774	1.501.515	1.538.785	1.582.898
-man	728.276	737.292	749.530	770.098	793.810
% alleenstaand	17,9	18,2	18,5	18,6	18,9
-vrouw	739.601	744.482	751.985	768.687	789.088
% alleenstaand	26,5	26,6	26,5	26,4	26,4
65-74 jaar	1.180.553	1.183.350	1.189.901	1.190.122	1.194.851
-man	528.664	532.808	538.503	541.656	547.540
% alleenstaand	19,3	19,5	19,7	19,8	19,9
-vrouw	651.889	650.542	651.398	648.466	647.311
% alleenstaand	44,9	44,5	44,0	43,6	43,0
75 jaar en ouder	880.320	873.489	919.818	940.812	957.791
-man	299.935	304.598	315.869	324.765	331.967
% alleenstaand	33,8	33,0	33,4	33,0	32,8
-vrouw	580.385	568.891	603.949	616.047	625.824
% alleenstaand	75,6	76,0	76,6	76,2	75,9

In Nederland zijn ongeveer evenveel mannen als vrouwen tussen de 55 en 64 jaar. In 1996, 1997 en 1998 zijn er iets meer vrouwen, daarna iets meer mannen. Het aandeel alleenstaanden is bij de vrouwen groter dan bij de mannen, hoewel bij de mannen in de loop der jaren de percentages iets stijgen (van 17,9% in 1996 tot 18,9% in 2000) en bij de vrouwen ongeveer gelijk blijven (rond de 26,5%).

Onder de Nederlanders tussen de 65 en 74 jaar zijn er beduidend meer vrouwen dan mannen. Het aantal vrouwen daalt wel sinds 1996, terwijl het aantal mannen stijgt. Ook in deze leeftijdscategorie is het aandeel alleenstaande vrouwen een stuk groter (maar dalend) dan het aandeel alleenstaande mannen.

Onder de oudste mensen van Nederland is het merendeel vrouw. Zowel het aantal mannen als vrouwen in deze leeftijdscategorie is de afgelopen vijf jaar gestegen. Driekwart van deze vrouwen en eenderde van de mannen is alleenstaand. De percentages alleenstaande mannen en vrouwen zijn sinds 1995 niet wezenlijk veranderd.

Tabel 3.4 - Man-vrouw-verdeling en percentage alleenstaanden in Maastricht.

	1996	1997	1998	1999	2000
55-64 jaar	12.386	12.450	12.515	23.592	12.837
-man	6.063	6.104	6.147	6.198	6.369
% alleenstaand	21,5	21,1	21,9	21,9	22,5
-vrouw	6.323	6.346	6.368	6.394	6.468
% alleenstaand	30,1	30,3	30,0	30,1	29,9
65-74 jaar	10.911	10.814	10.795	10.790	10.729
-man	4.769	4.766	4.748	4.821	4.814
% alleenstaand	22,2	22,3	22,8	23,3	23,7
-vrouw	6.142	6.048	6.047	5.969	5.915
% alleenstaand	48,0	47,3	47,1	47,1	46,2
75 jaar en ouder	7.663	7.887	8.093	8.342	8.612
-man	2.526	2.619	2.742	2.842	2.967
% alleenstaand	37,0	36,9	36,3	37,0	36,5
-vrouw	5.137	5.268	5.351	5.500	5.645
% alleenstaand	79,9	79,4	79,0	77,9	77,8

In Maastricht verschilt de verdeling tussen mannen en vrouwen niet echt van die van Nederland. Onder de mensen tussen de 55 en 64 jaar zijn iets meer vrouwen dan mannen, maar het verschil wordt sinds 1996 kleiner. In de leeftijdscategorieën vanaf 65 jaar zijn de vrouwen sterk in de meerderheid. Deze meerderheid is de afgelopen vijf jaar kleiner geworden in de leeftijdscategorie tussen de 65 en 74 jaar, maar niet in de leeftijdscategorie van 75 jaar en ouder. In Maastricht zijn onder de mensen van 55 jaar en ouder in verhouding meer mensen alleenstaand dan in Nederland. In iedere leeftijdsgroep overtreft het percentage alleenstaande vrouwen dat van de mannen, in de groep met mensen tussen de 65 en 74 jaar (onder hen is ongeveer 47% van de vrouwen en ongeveer 23% van de mannen alleenstaand) en met name in de groep met mensen van 75 jaar en ouder (onder hen is ongeveer 79% van de vrouwen en ongeveer 37% van de mannen alleenstaand) is het verschil tussen mannen en vrouwen erg groot. De verschillen zijn de afgelopen vijf jaar wel kleiner geworden, dat wil zeggen dat in grote lijnen het percentage mannen dat alleenstaand is de afgelopen vijf jaar is gestegen en het percentage alleenstaande vrouwen is gedaald.

In tabel 3.5 wordt een beeld gegeven van de toekomstige ontwikkelingen met betrekking tot de verdeling tussen het aantal mannen en vrouwen. Gegevens met betrekking tot de toekomstige verdeling tussen mannen en vrouwen in Limburg, Zuid-Limburg en Maastricht zijn niet voorhanden maar men mag aannemen dat de landelijke verdeling redelijk representatief is voor deze gebieden.

Tabel 3.5 - Prognose bevolking Nederland naar geslacht, in%.

	55-64 jaar		65-74 jaar		75 jaar en ouder	
	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw
2000	50,1	49,9	45,8	54,2	34,7	65,3
2005	50,4	49,6	47,1	52,9	36,0	64,0
2010	50,3	49,7	48,2	51,8	37,8	62,2
2020	50,2	49,8	48,7	51,3	41,4	58,6

Onder de mensen die tussen de 55 en 64 jaar oud zijn, is de verdeling tussen de mannen en vrouwen nagenoeg gelijk en dit blijft de komende twintig jaar het geval. In de groep met mensen tussen de 65 en 74 jaar komen meer vrouwen voor maar de verschillen worden de komende decennia kleiner. In de oudste leeftijdscategorie (met mensen van 75 jaar of ouder) zijn vrouwen sterk in de meerderheid en dit blijft in de toekomst ook het geval hoewel de verschillen kleiner worden. In 2000 is het verschil tussen het percentage vrouwen en mannen circa 31 procent-punten, in 2020 is dit verschil nog circa 17 procent-punten.

3.3 Opleiding en denominatie

Opleiding

In deze paragraaf komt het opleidingsniveau van de doelgroep aan bod. Allereerst geven we de opleiding van de bevolking van 65 jaar en ouder, uitgesplitst naar al dan niet zelfstandig wonend¹. Deze gegevens zijn van landelijke aard; om iets te zeggen over de Zuid-Limburgse situatie wordt het algemene opleidingspeil in Nederland vergeleken met dat in Zuid-Limburg. Hiertoe nemen we cijfers van 1991. De gegevens van dat jaar hebben betrekking op mensen die tien jaar later (met zeer waarschijnlijk nog steeds hetzelfde opleidingsniveau) maximaal 74 jaar zijn zodat een groter gedeelte van de doelgroep betrokken wordt.

Bij de opleidingscijfers van ouderen past enige relativering. Oudere generaties zijn opgegroeid in een tijd dat een voortgezette opleiding eerder uitzondering dan regel was. Bij deze generaties is dan ook sprake van een zekere mate van onderbenutting van talent. Een deel hiervan zal in de levensloop alsnog tot ontplooiing zijn gekomen door werk en maatschappelijke participatie (SCP 2001, p. 16).

Tabel 3.6 - Opleidingsniveau ouderen.

	verzorgings-/verpleeghuisbewoners			zelfstandig wonend		
	65-74	75-84	>=85	65-74	75-84	>=85
basisonderwijs	49	57	60	32	41	54
lbo/mavo	35	31	26	27	24	19
havo/vwo/mbo/hbo/wo	16	12	15	41	35	28

bron: SCP 2001, p.18

Zelfstandig wonende ouderen zijn duidelijk hoger opgeleid dan ouderen die in een verzorgings- of verpleeghuis wonen. Met name in de jongere categorieën is het verschil groot. Dit heeft twee oorzaken: lager opgeleiden hebben vaker te kampen met grotere beperkingen; ten tweede is het zo dat hoger opgeleiden meer financiële, sociale of individuele hulpbronnen hebben om zelf hulp te organiseren. Als de leeftijd verder stijgt, dus de groep van 85 jaar en ouder, worden de verschillen tussen hoog en laag opgeleiden kleiner: de gezondheid gaat blijkbaar zo sterk achteruit dat ook voor hoger opgeleiden opname in een verzorgingshuis of verpleeghuis onontkoombaar wordt.

Het opleidingsniveau van ouderen zal stijgen. Ligt bij de groep van 75 jaar en ouder nu het percentage hoger opgeleiden op 32%, in 2010 zal dit percentage zijn gestegen tot 38%, in 2020 tot 45%. Met andere woorden, in 2010 een stijging met bijna 20% ten opzichte van nu, in 2020 een stijging van 40% ten opzichte van nu.

De stijging doet zich met name voor bij de vrouwen. Momenteel bedraagt het percentage hoger opgeleide vrouwen van 75 jaar en ouder nog niet de helft van het percentage bij de mannen.

Om de lokale situatie in Zuid-Limburg te kunnen vergelijken met het voorheen geschetste algemene beeld in Nederland, wordt in de volgende tabel de opleidingsniveaus in Nederland, Limburg, Zuid-Limburg en Maastricht vergeleken. Hiervoor nemen we zoals gezegd de situatie in 1991, om aldus zoveel mogelijk recht te doen aan de doelgroep van ouderen.

¹ SCP, Rapportage ouderen 2001, Den Haag.

Tabel 3.7 - Opleidingsniveau in Nederland, Limburg, Zuid-Limburg en Maastricht in 1991 (15 - 64 jaar).

	totaal	basis-onderwijs (%)	mavo-vbo (%)	havo/vwo/ mbo (%)	hbo/wo (%)
Nederland	10.294.000	18,0	28,9	37,0	16,0
Limburg	776.000	19,2	32,3	35,3	12,9
Zuid Limburg	446.000	21,1	31,4	34,1	13,4
Maastricht	83.000	22,9	25,3	33,7	18,0

Limburg en met name Zuid-Limburg zijn gemiddeld wat lager opgeleid dan Nederland. In Limburg en Zuid-Limburg liggen de percentages van de opleidingsniveaus 'Basisonderwijs' en 'Mavo/Vbo' boven het landelijke gemiddelde (respectievelijk 19,2% en 21,1% tegenover een landelijk gemiddelde van 18,0%), de percentages van de opleidingsniveaus 'Havo/Vwo/Mbo' en 'Hbo/Wo' liggen 2 à 3 procentpunten onder het landelijke gemiddelde.

In Maastricht is het beeld complexer: het percentage mensen dat een Hbo- of Universiteitsstudie heeft afgerond is hoger dan het landelijke gemiddelde (respectievelijk 18% tegenover het landelijke gemiddelde van 16%), maar dit geldt ook voor het percentage mensen met alleen basisonderwijs (22,9% tegenover het landelijke gemiddelde van 18,0%).

Wat betreft de potentiële groep bewoners van De Beyart, aannemende dat deze uit Maastricht of Zuid-Limburg zullen komen, betekent dit dat het aandeel hoger opgeleiden iets onder het landelijke gemiddelde ligt.

Denominatie

In de volgende tabel wordt weergegeven welk deel van de Limburgse bevolking rooms-katholiek is.

Tabel 3.8 - Aantal rooms-katholieken in Limburg.

per 1-1	bevolking Limburg	rooms-katholieken	% rooms-katholiek
1996	1.133.669	1.079.149	95,2
1997	1.136.199	1.078.350	94,9
1998	1.137.935	1.067.523	93,8
1999	1.139.302	1.085.734	95,3
2000	1.141.192	1.082.394	94,8
2001	1.142.871	1.086.819	95,1

Het overgrote deel van de Limburgse bevolking is rooms-katholiek (ongeveer 95%) en hier is de afgelopen jaren nauwelijks verandering in gekomen.

3.4 Prognose omvang doelgroep in Zuid-Limburg

Aan de hand van de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers kan nu een schatting worden gemaakt van de omvang van de doelgroep van potentiële toekomstige bewoners van De Beyart in het jaar 2010.

Allereerst een schatting van het totaal aantal hoger opgeleiden (dat wil zeggen havo, vwo, mbo, hbo of wo) van 75 jaar en ouder in Zuid-Limburg in 2010. In Zuid-Limburg wonen in 2010 ruim 48.000 mensen van 75 jaar en ouder (zie tabel 3.2). Het percentage hoger opgeleiden onder deze groep zal landelijk in 2010 zijn gestegen van 32% tot 38%, zoals gesteld in de vorige paragraaf. We hebben eveneens vastgesteld dat voor Zuid-Limburg een iets lager percentage hoger opgeleiden dient te worden gehanteerd dan landelijk, en wel 9% lager (tabel 3.7). Dit betekent dat het percentage hoger opgeleiden in 2010 onder de oudste groep van 75 jaar en ouder ook 9% lager zal zijn dan de landelijke prognose van 38%, en derhalve 34,6% zal bedragen. Dit brengt ons tot de prognose dat in 2010 in Zuid-Limburg circa 16.600 mensen van 75 jaar en ouder zullen wonen die een hogere opleiding hebben genoten.

Vervolgens kan een schatting worden gemaakt van het aantal hoger opgeleiden met een verzorgings- of verpleeghuisindicatie. Daarbij gaan we uit van het huidige aandeel geïndiceerden uit de bevolking van 75 jaar en ouder, namelijk circa 20% (gegevens zorgkantoor Zuid-Limburg). Een verandering in indicatiebeleid wordt derhalve niet verdisconteerd, maar het lijkt een redelijke aanname dat met het percentage geïndiceerden een benadering wordt gegeven van het percentage sterk zorg behoevende ouderen, sterker veelal dan in een beschermende woonvorm beschikbaar is.

In het jaar 2010 zijn er in Zuid-Limburg 9.600 (20% van 48.000) personen van 75 jaar en ouder geïndiceerd voor het verzorgings- of verpleeghuis. Geïndiceerd wil hier zeggen dat ze er wonen of dat ze op de wachtlijst staan. Het percentage hoger opgeleiden ligt landelijk gezien momenteel rond de 13,5% (het gemiddelde tussen 12% en 15% uit tabel 3.6). Dit percentage dienen we te verhogen met de verwachte stijging van de opleidingsgraad van ouderen, en te verminderen met de afwijking van Zuid-Limburg ten opzichte van Nederland. Dit resulteert in een verwacht aandeel hoger opgeleiden die intramuraal wonen van 14,6% in 2010 in Zuid-Limburg. Toegepast op het aantal geïndiceerden resulteert dit voor 2010 in $14,6\% * 9.600 = 1.400$ hoger opgeleide geïndiceerde personen.

Resumerend is de prognose voor het jaar 2010 voor Zuid-Limburg:

Aantal ouderen van 75 jaar of ouder:	48.000
Aantal hoger opgeleiden van 75 jaar of ouder:	16.600
Aantal geïndiceerden voor verzorgingshuis/verpleeghuis:	9.600
Aantal hoger opgeleide geïndiceerde personen:	1.400

Voor de geprognosticeerde groepen geldt dat zij nagenoeg geheel uit mensen met een rooms-katholieke achtergrond zullen bestaan. Bij de hoger opgeleiden zal het aandeel mannen hoger liggen (circa 50%) dan in de hele groep van ouderen van wie 40% man is.

4 Ouderen, wonen en zorg

In dit hoofdstuk staan de huidige en toekomstige situatie rond wonen en zorg bij ouderen centraal. Hierbij is gebruik gemaakt van de recente zorgnota's van VWS, alsmede met name van de recente 'Rapportage ouderen 2001' van het SCP, waarin voor het eerst een goede vergelijking wordt gemaakt tussen ouderen in intramurale instellingen en in 'beschermende woonvormen' (wooncentra, woonzorgcomplexen en aanleunwoningen). Serviceflats vallen gezien het veelal lage niveau van dienstverlening buiten deze beschouwing.

Naast kwantitatieve gegevens worden in deze paragraaf de visies van een aantal geraadpleegde deskundigen meegenomen uit de wereld van de woon-zorgvoorzieningen voor ouderen. Geraadpleegd zijn in willekeurige volgorde: mevr. dr. C. Ramakers, senior onderzoekster zorg van het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen; dhr. Van Sambeek, directeur Favor, dhr. Revenberg, directeur stichting Habicura (wooncentra, verzorgings- en verpleeghuizen); de VVBF; dhr. Bijleveld van de Nederlandse Vereniging van Particuliere WoonZorgvoorzieningen (NEVEP). Voorts zijn diverse KVH's benaderd over de ervaringen met de opname van leken op verzorgingsplaatsen

Ter voorbereiding van deze gesprekken is gesproken met de directie van De Beyart, mevr. L. Maas-In der Hees en br. W. Swüste.

4.1 Ontwikkeling verzorgingshuizen

In tabel 4.1 is de leeftijdsverdeling en het geslacht van de bewoners van verzorgingshuizen weergegeven, van 1995 tot 1999. Bewoners van verzorgingshuizen die jonger zijn dan 65 jaar komen nauwelijks voor en zijn niet in de tabel opgenomen. Daarnaast is van de bewoners in Limburg geen verdeling van geslacht bekend. Men mag echter aannemen dat deze verdeling niet erg zal afwijken van de landelijke verdeling.

Tabel 4.1 - Verdeling bewoners verzorgingshuizen naar leeftijd (Nederland en Limburg) en geslacht (Nederland).

		1995	1996	1997	1998	1999
Nederland	65-74 jaar	7.555	7.308	7.057	6.408	6.012
	-man	29,0	29,0	30,7	30,0	30,1
	-vrouw	71,0	71,0	69,3	70,0	69,9
	75 jaar en ouder	109.481	105.256	104.181	100.923	100.847
	-man	20,6	20,4	20,5	20,8	20,5
	-vrouw	79,4	79,6	79,5	79,2	79,5
Limburg	65-74 jaar	739	741	745	487	484
	75 jaar en ouder	7.387	7.406	7.450	7.630	7.583

Per leeftijdscategorie lopen de bewonersaantallen in zowel Nederland als Limburg vanaf 1995 terug. Het overgrote deel van de bewoners is 75 jaar of ouder; in 1999 is voor zowel Nederland als Limburg 94% van alle bewoners van verzorgingshuizen 75 jaar of ouder.

Het merendeel van de bewoners is vrouw, in de leeftijdscategorie met mensen boven de 75 jaar bijna 80% en in de leeftijdscategorie met mensen tussen de 65 en 74 jaar ongeveer 70%.

Het aantal bewoners van verzorgingshuizen is al enige tijd aan het dalen. In 1990 woonden er in Nederland nog 130.020 mensen in een verzorgingshuis, in 1999 zijn dit er nog 107.065, een daling met ongeveer 18%.

De daling van het aantal bewoners van verzorgingshuizen staat tegenover de groei van ouderen: het aantal mensen van 75 jaar en ouder zal de komende decennia groeien: in 2010 zijn er 17% meer personen van 75 jaar en ouder dan in 2000 (zie tabel 3.1).

Dit betekent dat er relatief steeds minder ouderen in een verzorgingshuis komen te wonen. Dit heeft te maken met de veranderende woonwensen en –eisen van (oudere) mensen, en de vergroting van de keuzevrijheid van de zorgbehoevenden. Het beleid van de overheid is gericht op extra-muralisering en de scheiding tussen wonen en zorg. Voor de intramurale vormen van wonen en zorg betekent dit dat er een vervaging komt van het verschil tussen verzorging en verpleging, en dat de zorgzwaarte in de intramurale woon-/zorgvormen verder zal toenemen.

Ondanks het beleid van extramuralisering is er – zoals gesteld in de recente *Zorgnota 2002* (p. 25) - door de dubbele vergrijzing (meer ouderen die ook ouder dan voorheen worden) behoefte aan een substantiële uitbreiding van de intramurale capaciteit. Het gaat dan met name om verpleeghuisplaatsen. Met name het huidige tekort aan verpleeghuisplaatsen veroorzaakt volgens de minister de opstopping in de verzorgingshuizen en de thuiszorg.

Een en ander betekent dat er enerzijds een grote diversiteit aan extramurale combinaties van wonen en zorg gaat ontstaan, geheel volgens de filosofie van zorg op maat en de scheiding tussen wonen en zorg, en anderzijds dat de intramurale vormen (verzorgingshuis en verpleeghuis) langzaam zullen versmelten tot intramurale vormen voor intensieve verzorging en verpleging. Weliswaar is er aan de ene kant in principe minder behoefte aan een deel van de huidige verzorgingshuiscapaciteit, aan de andere kant is er de noodzaak om de intramurale capaciteit voor intensieve verzorging/verpleging uit te breiden.

4.2 Trends in wonen van ouderen

In de gesprekken met de deskundigen worden de in de vorige paragraaf beschreven ontwikkelingen en beleidsvoornemens bevestigd. Men benadrukt dat zelfstandig wonen en het stellen van bepaalde eisen aan de woonruimte nieuwe ontwikkelingen zijn die de inrichting van de ouderenhuisvesting en –verzorging ingrijpend gaan veranderen, en reeds hebben veranderd. De terugloop van het aantal verzorgingsplaatsen getuigt hiervan.

De nieuwe ontwikkelingen in wonen en zorg van ouderen zijn als volgt te typeren:

- a. Zo lang mogelijk in de eigen woning blijven wonen
- b. Beschermd wonen in ruime huisvesting met zorg op maat
- c. Behoefte aan meer ruime in de intramurale voorzieningen

Ad a: Zo lang mogelijk in de eigen woning blijven wonen

Ouderen willen tegenwoordig zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen in het eigen huis. Probleem daarbij is de geschiktheid van de woning. Er zouden slechts circa 230.000 geschikte ouderenwoningen zijn in Nederland, wanneer we ons althans beperken tot de reguliere woningvoorraad. De belangrijkste maat voor geschiktheid is het ontbreken van de noodzaak om trappen te lopen, maar er worden ook eisen aan de oppervlakte, het aantal kamers en de mogelijkheden tot aanpassingen gesteld.

De behoefte om zelfstandig te blijven wonen vereist op een gegeven moment aanpassingen aan de woning. In dit verband is het interessant om op te merken dat een steeds groter aandeel van de toegekende WVG-voorzieningen naar ouderen gaat (momenteel circa tweederde naar personen boven de 65 jaar).

Een kwart van de mensen van 65 jaar en ouder zou, indien men moest verhuizen, het liefst in een ééngezinswoning, flat of etage gaan wonen, 37% in een ouderenwoning, een kwart in een aanleun- of servicewoning of op een woonzorgcomplex en 10% zou in een verzorgingshuis of verpleeghuis willen gaan wonen.

Wanneer woningaanpassing niet meer tot de mogelijkheden behoort en zorgverlening dichterbij dient te zijn, verhuizen de ouderen vaak naar een beschermende of intramurale woonvorm. Daarbij wil men bij voorkeur in de buurt blijven wonen van de oude woonomgeving. Zo is van de mensen die in 1999 in Limburg in een verzorgingshuis zijn gaan wonen, 85% afkomstig uit de nabije omgeving,

Ad b: Beschermd wonen in ruime huisvesting met zorg op maat

Over beschermd wonen staan in het recente SCP-rapport over ouderen interessante gegevens. Deze hebben betrekking op geregistreerde complexen van ouderenwoningen. Daarbij is gekozen voor een bepaald minieme niveau van zorgverlening, om aldus het onderscheid met gewone ouderenwoningen uit de reguliere woningvoorraad duidelijk te houden. Daarom worden de zogenaamde serviceflats dan ook niet tot vormen van beschermd wonen gerekend. Aldus blijven over als vormen van beschermend wonen: wooncentra, wozoco's en aanleunwoningen. Gezien het zorgniveau wordt bij tweederde van deze voorzieningen een leeftijdsindicatie gehanteerd, bij ruim de helft een zorgindicatie. Deze voorzieningen zijn vaak in de directe omgeving van een verzorgingshuis gebouwd, of soms ook in de buurt van een andere dienstencentrum.

Als belangrijkste reden om naar een beschermende woonvorm te verhuizen wordt aangegeven dat de vorige woning niet meer geschikt is. Andere motieven zijn problemen met het huishouden (hetgeen ook verband houdt met de grootte van de vorige woning) en de behoefte aan eventuele hulp bij acute gezondheidsproblemen. Interessant is verder de vaststelling dat het nogal eens derden zijn die aandringen op verhuizing naar een meer beschermende omgeving.

De trend naar ruimere huisvesting blijkt als we kijken naar de relatie tussen woningkenmerken en bouwjaar (tabel 4.3).

Tabel 4.3 - *Woningkenmerken van beschermde woonvormen, naar bouwjaar.*

	voor 1970	1970-1990	na 1990	totaal
1 kamer	21 %	16 %	4 %	11 %
2 kamers	59 %	61 %	37 %	51 %
3-4 kamers	20 %	23 %	59 %	38 %
kleinste woning	40 m2	43 m2	51 m2	46 m2
grootste woning	63 m2	63 m2	71 m2	66 m2
gemiddelde woning	51 m2	54 m2	60 m2	56 m2

Bron: SCP 2001, p. 105

Uit de tabel blijkt dat de nieuwe complexen van beschermende woonvormen nagenoeg uitsluitend uit minimaal tweekamer-appartementen bestaan (96%). In de oudere complexen ligt dit op 79%. Op de hele woningvoorraad is dit percentage inmiddels gestegen tot 89%.

Parallel aan deze stijging van het aantal kamers zien we in de nieuwere complexen een toename van de oppervlakte van de woningen, bij de kleinste categorie zelfs tot 30% ten opzichte van dezelfde kamers in de oudere wooncomplexen.

Ad c. Behoeftte aan meer ruime in de intramurale voorzieningen

Ook in de intramurale woonvormen is er sprake van een behoefte aan meer woonruimte. Dit geldt in de verzorgingshuizen, maar nog sterker in de verpleeghuizen. In de verzorgingshuizen neemt het percentage éénkamer-woningen af in de nieuwere complexen (75% in vergelijking met 83% in verzorgingshuizen van voor 1970), maar in totaal zijn er nog steeds 83% van de woningen éénkamer-woningen. Eenderde van de bewoners is dan ook ontevreden hierover.

In de verpleeghuizen doet het gebrek aan ruimte, wat hier het gebrek aan privacy betekent, zich nog veel sterker gelden. Slechts een kwart van de bewoners heeft een eigen kamer. Meer dan de helft van de bewoners die hun kamer met één of meer personen moeten delen, is hierover ontevreden. De nieuwbouw na 1990 komt hieraan enigszins tegemoet, in de zin dat er uitsluitend nog éénpersoons- of tweepersoons-kamers worden gebouwd (in gelijke verhouding). Maar de grote behoefte aan een eigen kamer blijft, en zal gezien de stijgende eisen aan woonruimtes ook in de verpleeghuizen naar alle waarschijnlijkheid verder toenemen. De overheid heeft het creëren van één- of tweepersoons-kamers tot prioriteit gemaakt.

4.3 Wonen in De Beyart

Opname van leken in De Beyart kan op drie manieren geschieden: als beschermende woonvorm, als verzorgingshuis of als particuliere, intensieve verzorg-/verpleegplaats. Achtereenvolgens worden deze opties in het licht van het voorgaande besproken.

Beschermende woonvorm

Als beschermende woonvorm biedt de Beyart weinig mogelijkheden. De geïnterviewde sleutelpersonen wijzen allen op de gestegen eisen aan wooncomfort. Bovendien kunnen ook wat de zorg betreft zeer individuele eisen worden gesteld door deze groep van nog relatief actieve senioren. De eenkamerwoningen in de Beyart, waarvan de grootste nog geen 50m² zijn, voldoen niet aan de huidige eisen op de woningmarkt. Uit de gepresenteerde cijfers (tabel 4.3) blijkt dat in nieuw opgeleverde wooncomplexen voor beschermd wonen slechts 4% van de woningen éénkamer-woningen zijn, met als ondergrens een gemiddelde woningoppervlakte van 51 m². De kamers in de Beyart zouden derhalve tot de minst comfortabele woningen onder de beschermende woonvormen behoren. Zonder bouwkundige aanpassingen zijn er derhalve weinig mogelijkheden in dit opzicht.

Een tweede nadeel wat betreft deze optie voor beschermende woonvorm is gelegen in het feit dat onze prognose erop wijst dat leegstand het eerst dreigt bij de verzorgingsplaatsen. Een oplossing is uiteraard dat de verzorgingskamers geleidelijk worden verminderd ten gunste van gewone appartementen (tabel 2.8). In dat geval zijn er tot het jaar 2009 in principe genoeg potentiële bewoners voor de huidige accommodatie. Toelating van leken in het niet-verzorgingsgedeelte is derhalve tot 2009 in principe niet nodig.

Verzorgingsplaatsen

Het toelaten van leken tot de verzorgingsplaatsen is een optie die tegemoet komt aan de uitkomsten van de prognose, namelijk een opvulling daar waar leegstand het eerst dreigt te gaan ontstaan. Zoals reeds geconcludeerd zullen in 2006 hier plaatsen vrijkomen, uitgaande van behoud van het huidige aantal verzorgingsplaatsen. Uiteraard blijft geleidelijke afbouw van de overtollige verzorgingsplaatsen, gecombineerd met een versterkte instroom op de andere kamers, een optie waarmee men nog vooruit kan tot het jaar 2009.

Het openstellen van de verzorgingsplaatsen voor leken heeft als nadeel dat men in principe geen zeggenschap meer heeft over wie er in De Beyart komt te wonen. Men heeft immers voor de verzorgingsplaatsen een opnameverplichting. Toch blijkt in de praktijk dat er wel degelijk selectie mogelijk is bij de verzorgingsplaatsen. Een en ander blijkt uit een telefonische rondgang langs 7 willekeurig gekozen kloosterverzorgingshuizen in het zuiden van het land, die al sinds ruim een jaar leken opnemen in het verzorgingsgedeelte.

Er blijkt in deze huizen een combinatie van zelfselectie (niet iedereen zal het wonen temidden van religieuzen prefereren boven het wonen in 'normale' verzorgingshuizen) en selectie door het huis in overleg met het RIO te worden gehanteerd. Dit resulteert in een wederzijds positief verlopend proces van opname van leken. Uiteraard is er wel sprake van een noodzakelijk gewenningsproces: de lekenbewoners nemen niet zelden kritische familieleden meer, en nogal eens bezoek. Overigens geldt dit bij alle drie de opties: lekenbewoners zullen in alle gevallen voor enige 'onrust' zorgen.

Voor een uitgebreider verslag van de ervaringen van de kloosterverzorgingshuizen met de opname van leken, verwijzen wij naar bijlage 1.

Particuliere, intensieve verzorgingsplaatsen

Deze derde optie om de toelating van leken in de Beyart vorm te geven, wordt door de directie van De Beyart zelf het meest kansrijk geacht. In het veld blijkt voor deze visie steun te vinden. Volgens de heer Bijleveld, voorzitter van de NEVEP, is er grote nood aan goede verpleegplaatsen. Vergeleken met de situatie in de verpleeghuizen met het grote gebrek aan privacy, biedt een verblijf in de Beyart met de eenpersoons-kamers grote voordelen. Inrichting van intensieve verzorgingsplaatsen op de langzaam vrijkomende verzorgingsplaatsen is ook in overeenstemming met de prognose van het verloop van de huidige en toekomstige Beyart-bewoners. En gezien het particuliere karakter is ook selectie van de bewoners geen probleem.

Een knellende vraag is dan wel de financiering. Kan een particulier de hoge kosten van verpleging in een particuliere, niet-erkende instelling bekostigen? Hier liggen niettemin sinds kort goede mogelijkheden. Sinds 1 september 2001 is het verlenen van door de AWBZ gefinancierde thuiszorg in/door een niet-erkende instelling mogelijk, met een maximum van 3 uur per dag. Omgerekend naar fl. 150,- per dag, biedt dit gecombineerd met een particulier betaalde huur voldoende mogelijkheden om ook voor de Beyart de benodigde inkomsten per kamer van circa fl. 4.500 per maand te halen.

Overigens zal de scheiding van (de financiering van) wonen en zorg zich naar verwachting steeds verder ontwikkelen, zodat ook het aanwenden van het persoonsgebonden budget in particuliere instellingen in de nabije toekomst mogelijk wordt. De verschuiving van object-subsidie naar subject-subsidie zal zich verder doorzetten, aldus de sleutelinformanten.

5 Conclusies

Leegstand allereerst op de verzorgingsplaatsen

Uit de prognose van de groep van huidige en toekomstige bewoners van De Beyart blijkt dat het aantal (toekomstige) bewoners de komende vijftien jaar terugloopt van 326 broeders en zusters in 2001 tot 73 in 2016. In 2001 is ruim 30% van de (toekomstige) bewoners geïndiceerd door de RIO, met name broeders en zusters boven de 80 jaar. Het aantal geïndiceerden zal de komende jaren afnemen van 99 in 2001 naar 33 in 2016. Het aandeel geïndiceerden zal wel stijgen, naar 45% in 2016.

Gezien de huidige capaciteit in het klooster en het kloosterverzorgingshuis, leidt deze prognose tot de volgende conclusie. Momenteel zijn er 84 verzorgingsplaatsen en circa 80 overige plaatsen. In 2006 is het geprognosticeerde aantal geïndiceerden onder de totale groep van huidige en toekomstige bewoners circa 80, zodat we kunnen vaststellen dat er vanaf 2006 leegstand dreigt bij de verzorgingsplaatsen. Voor de gewone plaatsen zijn er nog genoeg potentiële kandidaten, namelijk in totaal 138. Dit opent de mogelijkheid van vermindering van de verzorgingsplaatsen ten gunste van meer gewone plaatsen. Indien deze laatste plaatsen ook daadwerkelijk opgevuld kunnen worden, zijn er tot het jaar 2009 in totaal voldoende personen om de gehele accommodatie in De Beyart te vullen. Rond 2009 zal het totaal aantal huidige en toekomstige bewoners namelijk 163 bedragen, evenveel derhalve als het huidige aantal bewoners. Vanaf 2009 zal leegstand ook niet meer voorkomen kunnen worden door afbouw van verzorgingsplaatsen ten gunste van gewone plaatsen.

Medio 2011 zijn er naar verwachting nog 76 niet-geïndiceerde mogelijke bewoners, tegen 56 geïndiceerden. Bij tussentijdse opvulling van de huidige aantal verzorgingsplaatsen met leken, zal zich vanaf 2011 ook leegstand gaan voordoen bij de gewone plaatsen.

De groep hoger opgeleide ouderen in Zuid-Limburg

Als toekomstige doelgroep voor de Beyart beschouwen we de groep hoger opgeleide ouderen van 75 jaar of ouder in Zuid-Limburg. Van deze groep weten we het volgende:

- het totaal aantal hoger opgeleide ouderen van 75 jaar en ouder in Zuid-Limburg zal in 2010 circa 16.600 zijn
- het aandeel mannen en vrouwen zal ongeveer gelijk zijn; bijna allen hebben een katholieke achtergrond
- het aantal geïndiceerden onder hen zal, uitgaande van de huidige indicatiepraktijk, circa 1.400 bedragen.

Verzorgingsplaatsen of particuliere plaatsen voor intensieve verzorging als beste opties

Als beschermende woonvorm biedt de Beyart weinig mogelijkheden, gezien de gestegen eisen aan wooncomfort. De kamers in de Beyart zouden tot de minst comfortabele woningen onder de beschermende woonvormen behoren. Zonder bouwkundige aanpassingen zijn er derhalve weinig mogelijkheden in dit opzicht.

Bovendien zal leegstand zich eerst voordoen bij de verzorgingsplaatsen, zodat toelaten van leken in het niet-verzorgingsgedeelte de minste prioriteit heeft.

Het toelaten van leken tot de verzorgingsplaatsen is een tweede optie, die wel tegemoet komt aan de verwachte leegstand in het verzorgingsgedeelte. Bovendien blijkt uit ervaring dat er wel degelijk selectie mogelijk is bij de verzorgingsplaatsen, en wel een combinatie van zelfselectie en selectie door het huis in overleg met het RIO. Dit resulteert in een wederzijds positief verloopend proces van opname van leken.

Als mogelijk probleem bij deze optie geldt de gesignaleerde teruggang in het aantal plaatsen in verzorgingshuizen. Langer zelfstandig wonen in een beschermende woonvorm komt hiervoor deels in de plaats. In de verzorgingshuizen zal de gemiddelde zorgzwaarte verder toenemen, en de indicatiestelling zal hierop worden aangepast. De grens tussen intramurale verzorging en verpleging gaat vervagen.

De derde optie is de inrichting van intensieve verzorgingskamers voor particulieren, als vervanging van de vrijkomende verzorgingskamers. Er is grote behoefte aan goede verpleegplaatsen, gezien de slechte situatie in de verpleeghuizen wat betreft éénpersoonskamers. Gezien de recente ruimere financieringsmogelijkheden voor zorgverlening en de in de nabije toekomst zich voortzettende scheiding tussen de financiering van wonen en zorg, lijkt dit ook een betaalbare oplossing.

Het aantal verpleeghuisplaatsen zal de komende jaren toenemen, vanwege demografische ontwikkelingen (toenemend aantal hoog bejaarden) en om de verzorgingshuizen en de thuiszorg te ontlasten.

Optie drie heeft op de langere termijn de beste perspectieven, gezien het grote tekort aan voldoende goede (één- of tweepersoons)-kamers voor intensieve verzorging/verpleging. Uiteraard is ook een combinatie met optie twee mogelijk, zeker als overgangsregeling om de vrijvallende verzorgingsplaatsen op te vullen. Op de lange termijn zal de keuze voor een intramuraal model (optie 2 en 3) betekenen dat er in de Beyart mensen met een sterke zorg/verplegingbehoefte komen te wonen. Het karakter van het huis zal hierdoor sterk veranderen.

Bijlage 1: Tabellen bij hoofdstuk 2

Tabel A - Indiciestelling van de huidige en toekomstige broeders van De Beyart naar leeftijd, per 1 juli 2001 (absoluut).

	indicatie verpleeghuis	indicatie verzorgingshuis	geen indicatie
jonger dan 65 jaar	0	1	35
65-69 jaar	1	1	20
70-74 jaar	3	4	37
75-79 jaar	3	7	38
80-84 jaar	7	14	26
85-89 jaar	2	7	5
90 jaar en ouder	1	4	1
totaal	17	38	162

Tabel B - Indiciestelling van de huidige en toekomstige zusters van De Beyart naar leeftijd, per 1 juli.

	indicatie verpleeghuis	indicatie verzorgingshuis	geen indicatie
jonger dan 65 jaar	0	0	6
65-69 jaar	0	0	7
70-74 jaar	0	6	18
75-79 jaar	0	5	16
80-84 jaar	0	15	14
85-89 jaar	3	8	3
90 jaar en ouder	3	4	1
totaal	6	38	65

Tabel C - Prognose leeftijdsverdeling (toekomstige) bewoners De Beyart met als uitgangspunt 1 juli 2001 voor de congregaties FIC en MMZ; in %.

	Broeders FIC				Zusters MMZ			
	2001	2006	2011	2016	2001	2006	2011	2016
jonger dan 65 jaar	16,6	11,4	7,5	1,9	-	-	-	-
65-69 jaar	10,1	12,0	9,9	10,4	-	-	-	-
70-74 jaar	20,3	13,0	16,8	14,8	14,3	-	-	-
75-79 jaar	22,1	23,4	16,1	22,3	28,6	18,0	-	-
80-84 jaar	21,7	20,6	24,7	17,8	42,9	34,0	24,7	-
85-89 jaar	6,5	15,8	15,7	21,4	14,3	38,8	41,3	34,4
90 jaar en ouder	2,8	3,8	9,4	11,4	-	9,2	34,0	65,6
totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
(absoluut)	(217)	(143)	(86)	(48)	(14)	(9)	(5)	(2)

Tabel D - Prognose leeftijdsverdeling (toekomstige) bewoners De Beyart met als uitgangspunt 1 juli 2001 voor de congregaties OCD en SMR; in %.

	Zuster OCD				Zusters SMR			
	2001	2006	2011	2016	2001	2006	2011	2016
jonger dan 65 jaar	4,3	6,0	-	-	14,3	-	-	-
65-69 jaar	8,5	-	9,4	-	4,8	19,7	-	-
70-74 jaar	21,3	11,4	-	16,3	14,3	6,3	28,9	-
75-79 jaar	21,3	26,6	16,1	-	19,0	17,6	8,6	44,1
80-84 jaar	21,3	23,6	33,0	22,8	33,3	21,2	20,7	11,4
85-89 jaar	19,1	19,1	23,2	36,7	4,8	30,0	20,4	20,7
90 jaar en ouder	4,3	13,3	18,2	24,3	9,5	5,1	21,4	23,7
totaal (absoluut)	100,0 (47)	100,0 (32)	100,0 (20)	100,0 (10)	100,0 (21)	100,0 (14)	100,0 (9)	100,0 (7)

Tabel E - Prognose leeftijdsverdeling (toekomstige) bewoners De Beyart met als uitgangspunt 1 juli 2001 voor de andere congregaties; in %.

	2001	2006	2011	2016
jonger dan 65 jaar	3,7	5,3	7,9	12,7
65-69 jaar	7,4	-	-	-
70-74 jaar	33,3	9,9	-	-
75-79 jaar	11,1	42,3	13,2	-
80-84 jaar	22,2	12,9	51,1	17,2
85-89 jaar	7,4	19,3	13,0	55,1
90 jaar en ouder	14,8	10,5	14,8	15,0
totaal (absoluut)	100,0 (27)	100,0 (19)	100,0 (12)	100,0 (7)

Tabel F - De indicatie van de (toekomstige) broeders van De Beyart per 1 juli 2001 (feitelijk) en per 1 juli voor de jaren 2006, 2011 en 2016 (prognose).

per 1 juli	dagbehandeling verpleeghuis		opname in verzorgingshuis		geen indicatie		totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
2001	17	7,8	38	17,5	162	74,7	217	100,0
2006	12	8,4	32	22,4	99	69,2	143	100,0
2011	8	9,3	22	25,6	56	65,1	86	100,0
2016	4	8,3	13	27,1	31	64,6	48	100,0

Tabel G - De indicatie van de (toekomstige) zusters van De Beyart per 1 juli 2001 (feitelijk) en per 1 juli voor de jaren 2006, 2011 en 2016 (prognose).

per 1 juli	dagbehandeling verpleeghuis		opname in verzorgingshuis		geen indicatie		totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
2001	6	5,5	38	34,9	65	59,6	109	100,0
2006	7	9,3	29	38,7	39	52,0	75	100,0
2011	5	10,9	21	45,7	20	43,5	46	100,0
2016	4	16,0	12	48,0	9	36,0	25	100,0

Tabel H - De indicatie van de bewoners van De Beyart per 1 juli 2001 (feitelijk) en per 1 juli voor de jaren 2002 t/m 2016 (prognose).

	dagbehandeling verpleeghuis		opname in verzorgingshuis		geen indicatie		totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
2001	23	7,1	76	23,3	227	69,6	326	100
2002	23	7,6	72	23,8	208	68,6	303	100
2003	23	8,2	69	24,6	188	67,1	280	100
2004	22	8,5	66	25,6	170	65,9	258	100
2005	21	8,9	64	27,0	152	64,1	237	100
2006	19	8,7	61	28,0	138	63,3	218	100
2007	17	8,6	58	29,3	123	62,1	198	100
2008	17	9,4	52	28,9	111	61,7	180	100
2009	17	10,4	49	30,1	97	59,5	163	100
2010	14	9,5	45	30,6	88	59,9	147	100
2011	13	9,8	43	32,6	76	57,6	132	100
2012	14	11,9	35	29,7	69	58,5	118	100
2013	13	12,3	35	33,0	58	54,7	106	100
2014	11	11,8	31	33,3	51	54,8	93	100
2015	10	11,9	28	33,3	46	54,8	87	100
2016	8	11,0	25	34,2	40	54,8	73	100

Bijlage 2: Tabellen bij hoofdstuk 3

Tabel I - Man-vrouw verdeling en percentage alleenstaanden in Limburg.

	1996	1997	1998	1999	2000
55-64 jaar	122.239	123.294	124.753	126.801	129.255
-man	61.103	61.772	62.628	63.964	65.440
% alleenstaand	18,0	18,0	18,3	18,4	18,6
-vrouw	61.136	61.522	62.125	62.837	63.815
% alleenstaand	24,4	24,5	24,4	24,4	24,1
65-74 jaar	95.355	96.216	97.241	97.612	98.154
-man	42.879	43.461	44.175	44.480	44.993
% alleenstaand	20,6	20,7	20,8	20,8	20,7
-vrouw	52.476	52.755	53.066	53.132	53.161
% alleenstaand	45,9	45,3	44,8	44,1	43,5
75 jaar en ouder	58.728	61.001	63.144	65.579	67.877
-man	19.890	20.679	21.561	22.632	23.608
% alleenstaand	35,9	35,5	35,4	35,3	65,2
-vrouw	38.838	40.322	41.583	42.947	44.269
% alleenstaand	79,2	78,7	78,1	77,7	77,1

Tabel J - Man-vrouw verdeling en percentage alleenstaanden in Zuid Limburg.

	1996	1997	1998	1999	2000
55-64 jaar	71.644	72.011	72.960	73.381	74.737
-man	35.530	35.866	36.262	36.823	37.633
% alleenstaand	18,5	18,8	19,1	19,2	19,5
-vrouw	36.114	36.145	36.698	36.558	37.104
% alleenstaand	25,8	25,8	26,3	74,3	25,4
65-74 jaar	58.709	58.972	59.257	59.281	59.160
-man	26.318	26.578	26.820	26.889	26.926
% alleenstaand	20,8	21,1	21,2	21,2	20,9
-vrouw	32.391	32.394	32.437	32.392	32.234
% alleenstaand	46,3	45,8	45,4	45,1	44,6
75 jaar en ouder	36.303	37.697	38.931	40.428	41.817
-man	12.094	12.603	13.177	13.846	14.453
% alleenstaand	35,3	35,1	35,3	35,3	34,9
-vrouw	24.209	25.094	25.754	26.582	27.364
% alleenstaand	79,1	78,7	78,1	77,6	77,2

Bijlage 3: Verslag interviews kloosterverzorgingshuizen